

УДК 330.534 (477)

Милашко О. Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики

Одеського національного економічного університету

Піскун А. В.

викладач кафедри статистики

Одеського національного економічного університету

КОМПЛЕКСНИЙ СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ УКРАЇНИ

Розглянуто напрямки статистичного дослідження заощаджень. Проаналізовано джерела впливу на рівень даного процесу. Продемонстровано динаміку секторальних зрушень у процесі заощадження. Досліджено вплив заощаджень на рівень економічного розвитку країни.

Ключові слова: заощадження, наявний дохід, кінцеве споживання, секторальна структура економіки, трансформація, система національних рахунків, нагромадження.

Милашко О.Г., Піскун А.В. КОМПЛЕКСНИЙ СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НАЦИОНАЛЬНЫХ СБЕРЕЖЕНИЙ УКРАИНЫ

Рассмотрены направления статистического исследования сбережений. Проанализированы источники влияния на уровень данного процесса. Продемонстрирована динамика секторальных сдвигов в процессе сбережения. Исследовано влияние сбережений на уровень экономического развития страны.

Ключевые слова: сбережения, располагаемый доход, конечное потребление, секторальная структура экономики, трансформація, система национальных счетов, накопление.

Mylashko O. G., Piskun A. V., COMPLEX STATISTICAL ANALYSIS OF NATIONAL SAVINGS OF UKRAINE.

The directions of statistical research of savings are considered. The sources of influence on the level of this process are researched. The dynamics of sectoral changes in savings is shown. The effect of the influence of savings on the level of socio-economic development is revealed.

Keywords: savings, disposable income, consumption expenditure, sectoral structure of economy, transformation, system of national accounts, accumulations.

Постановка проблеми. Процеси заощадження, споживання, нагромадження мають бути збалансованими, а отже, потребують статистичного забезпечення управління ними. На основі якісного аналізу макроекономічних процесів та за допомогою статистичного інструментарію мають бути розроблені етапи дослідження джерел заощадження, трансформації їх у інвестиції, здійснено оцінювання впливу заощаджень на економічний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку питань побудови статистичного інструментарію та всебічного економіко-статистичного аналізу зробили такі вчені, як: С. Герасименко, А. Єріна, А. Підгорний, Л. Шинкарук та інші [1; 2; 3; 4]. У роботах Р. Моторина та Т. Моториної детально розглядаються етапи розвитку СНР, її принципи, функції, значення національного рахівництва, а також основні рахунки, їх методика складання, показники тощо [5]. Визначенням поняття «заощадження» і аналізом основних факторів впливу на нього займалися А. Берегуля, Ю. Варламова, І. Добровольська, В. Жупанін, С. Карковська [6; 7; 8; 9; 10].

Мета статті. Метою даного дослідження є побудова комплексної схеми аналізу та статистичне оцінювання національних заощаджень на основі даних національних рахунків.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день для прогресивного розвитку економіки України коштів державного бюджету недостатньо. Суттєве збільшення іноземних кредитів для вирішення проблеми фінансування викликає залежність країни від зовнішніх суб'єктів. У такій ситуації саме заощадження мають стати значними та перспективними

джерелами економічного зростання. Проте збільшення заощаджень означає одночасне зменшення споживання.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність, по-перше, отримання комплексної інформації щодо валового наявного доходу як джерела заощадження, споживання та інвестицій, а, по-друге, подальшого розроблення на її основі системи заходів, спрямованих на збалансованість макроекономічних процесів і забезпечення сталого розвитку економіки.

Одним із інструментів отримання такої інформації є статистичний аналіз. Він дозволяє об'єктивно оцінити масштаби процесу заощадження, виявити закономірності та тенденції його розвитку. Комплексний статистичний підхід при дослідженні національних заощаджень дозволяє порівнювати та узагальнювати показники заощаджень в просторі та часі, всебічно розглядати процес заощадження, визначати основні фактори впливу на національні заощадження та вплив заощаджень на економічний розвиток країни в цілому.

Опираючись на принципи теорії статистики та системний підхід, запропоновано комплексну схему аналізу національних заощаджень. Дослідження має уключати такі основні етапи:

- 1) вивчення джерел заощадження та оцінювання їх впливу на формування даного процесу;
- 2) аналіз обсягів і структури національних заощаджень;
- 3) оцінювання динаміки національних заощаджень;
- 4) аналіз впливу заощаджень на розвиток економіки;
- 5) аналіз трансформаційних процесів;
- 6) оцінювання пропорцій між споживанням і заощадженням;
- 7) факторний аналіз заощаджень.

У сучасній економічній теорії та практиці під національними заощадженнями розуміють: 1) сукупність відносин між економічними агентами, які виникають в процесі відділення частини наявного доходу з ціллю покращення якості життя індивіда та суспільства в цілому; 2) процес відкладеного споживання, що формується у натуральній, грошовій та

фінансовій формах під впливом взаємодії сукупності факторів та мотивів на рівень ощадливості; 3) фонд, який створюється населенням під дією об'єктивних соціально-економічних закономірностей, який тимчасово виключається із економічного обігу його власником для того, аби бути спожитим у майбутньому.

Для більш глибокого розуміння сутності заощаджень і всебічної статистичної характеристики даного процесу необхідно здійснення їх класифікації за різними ознаками.

Так, за формою розміщення можна розрізняти: організовані заощадження, які характеризуються тим, що їх мобілізацію і розміщення здійснюють банківська система або фінансово-кредитні установи; неорганізовані заощадження, які зберігаються у населення готівкою у національній та іноземній валютах, а також у вигляді коштовностей, дорогоцінних металів тощо.

Залежно від характеру використання є заощадження активні, які дозволяють визначити характер та обсяг здійснюваних інвестицій, та пасивні, які відображають нереалізовані можливості інвестування вільних засобів.

Важливою є класифікація заощаджень за їх формою. Розрізняють, по-перше, грошові заощадження – це грошові засоби в наявній формі та в формі банківських депозитів; по-друге, фінансові заощадження – це акції, облігації, інші цінні папери; по-третє, натуральні заощадження, представлені дорогоцінними металами, предметами мистецтва тощо.

В основі класифікації заощаджень можуть лежати мотиви їх утворення. З цієї точки зору виділяють мотивовані заощадження та немотивовані заощадження. Останні виникають внаслідок перевищення платоспроможності над рівнем потреб. Залежно від рівня ризику заощадження поділяються на: ризикові; неризикові.

За терміном існування виділяють: короткострокові заощадження – це цільові заощадження, призначені для задоволення конкретних споживчих

потреб; довгострокові заощадження – це забезпечення житлом, вкладення із метою отримання додаткового доходу в перспективі.

Для дослідження структури заощаджень важливою є класифікація їх за належністю до інституціональних секторів економік. Виділяють: заощадження домашніх господарств; заощадження загального державного управління; заощадження нефінансових корпорацій; заощадження фінансових корпорацій; заощадження некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Проведене нами дослідження інтенсивності розвитку секторальної структури економіки України дозволяє зробити такі основні висновки (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка національних заощаджень України за секторами
за 2003-2014 рр., млн. грн.**

Сектори	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Державне управління	Домашні господарства	Некомерційні організації, які обслуговують домашні	Усього
Роки						
А	1	2	3	4	5	6
2003	36432	6124	14861	16755	158	74330
2004	51049	14747	11216	31627	612	109251
2005	41387	12308	12959	46214	494	113362
2006	53435	15678	12791	44669	407	126980
2007	77247	27070	23994	48497	409	177217
2008	77986	43192	22253	53467	575	197473
2009	56899	56753	-44574	82184	484	151746
2010	39548	41534	-49202	164663	1106	197649
2011	36259	47690	-3396	126487	1366	208406
2012	27802	15517	-20713	175256	757	198619
2013	18998	14818	-28328	146658	464	152610

2014	76869	34900	-43838	95901	273	164105
------	-------	-------	--------	-------	-----	--------

Джерело: складено за даними Державного комітету статистики України

Заощадження усіх інституціональних секторів економіки демонстрували зростання з 2003 року по 2008 рік. При цьому 2009 рік характеризувався стрімким зниженням обсягів заощаджень сектору державного управління, від'ємне значення яких свідчить про недостатність поточних фінансових ресурсів для покриття поточного споживання. Результатом даного процесу стало зниження національних заощаджень у 2009 році.

2010 рік порівняно з 2009 роком характеризувався такими тенденціями: заощадження нефінансових корпорацій зменшилися на 17351 млн. грн., заощадження фінансових корпорацій зменшилися на 15219 млн. грн., заощадження державного управління зменшилися ще на 4628 млн. грн. і залишилися від'ємними, заощадження домашніх господарств збільшилися на 82489 млн. грн., заощадження некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства, збільшилися на 622 млн. грн.

Результати аналізу демонструють збільшення ролі домашніх господарств у формування національних заощаджень України. Це наслідок нестабільності економічної ситуації в країні, яка стимулює домашні господарства знижувати поточне споживання задля споживання в майбутньому.

Період з 2011 по 2014 роки характеризувався нестабільністю процесів заощадження для кожного з п'яти секторів економіки. При цьому 2014 рік порівняно з 2013 роком відзначився суттєвим ростом заощаджень нефінансових корпорацій (на 57871 млн. грн.) та фінансових корпорацій (на 20082 млн. грн.); зниженням заощаджень державного управління (на 15510 млн. грн.), домашніх господарств (на 50757 млн. грн.), некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства (на 191 млн. грн.).

Так, абсолютні показники заощаджень інституційних секторів є інформаційними, відображаючи процеси нагромадження у країні. Проте ця

характеристика неповна, оскільки абсолютні показники не в змозі повністю відобразити багатогранний процес заощадження.

Аналіз складу сукупності, а саме, часток заощаджень кожного з інституційних секторів у загальному обсязі національних заощаджень, здійснюється за допомогою відносної величини структури.

До 2008 року нефінансові корпорації зберігали більшу частину своїх прибутків порівняно з іншими секторами національної економіки. Але останніми роками заощадження сектору домогосподарств почали стрімко збільшуватися та складати більшу частину валових національних заощаджень. Це свідчить про те, що населення починає відкладати та зберігати все більшу частину своїх доходів. Але при цьому зберігають у неорганізованій формі, тобто не вкладаючи в фінансові інститути та інструменти.

Аналіз показників динаміки продемонстрував неоднозначні зміни обсягів національних заощаджень. 2003 рік ознаменувався збільшенням обсягів заощаджень на 1 в. п. порівняно з 2002 роком, і дана динаміка збереглася до 2008 року. 2004 р. характеризувався швидким ростом заощадження, його частка в наявному доході складала трохи більше 30% (максимальне значення за весь аналізований період). У 2009 році порівняно з 2008 роком національні заощадження скоротилися більше, ніж на 23%. Ця ситуація була результатом фінансової кризи 2008 року, коли обсяг ВВП України також різко скоротився. У 2010 році ситуація покращилася, національні заощадження збільшилися на 30% порівняно з 2009 роком, досягли «докризисового» рівня та склали 197649 млн. грн. У 2011 році зростання в динаміці збереглося, національні заощадження збільшилися майже на 6% порівняно з 2010 роком. 2012-2014 роки відзначилися зменшенням обсягів заощаджень, що пов'язано з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні.

Основною з макроекономічних пропорцій є співвідношення між споживанням та заощадженням. При цьому, чим більшу частину отриманих доходів інституційні одиниці витрачають на поточні потреби, тим менше йде коштів на інвестиційні цілі. Дані, отримані нами в результаті дослідження,

свідчать про те, що в 2003 році споживання склало 73% валового наявного доходу. 2004 рік характеризувався найменшою часткою споживання наявного доходу за весь аналізований період, яка складала 69%. У 2005-2007 роках частка кінцевих споживчих витрат знову збільшилася й коливалася на рівні 75%. 2008 рік ознаменувався стрімким збільшенням частки кінцевих споживчих витрат у валовому наявному доході, яка склала більше 79%. Саме з 2008 року чітко починає простежуватися тенденція до збільшення споживання, при цьому обсяг валового наявного доходу зменшується.

У 2009 р. частка кінцевих споживчих витрат продовжує збільшуватися (її рівень складає майже 84%). Це пов'язано, скоріше всього, не з ростом обсягів споживання, а зі стрімким збільшенням цін у кризовий період. Споживання в 2010 році зменшилося на 1 в. п. порівняно з 2009 роком та склало 82% валового наявного доходу. У 2013-2014 рр. споживання досягло свого максимального значення у 90% від наявного доходу. Проаналізувавши отримані результати, можна зробити висновок, що українці «проїдали» за розглянутий період у середньому майже 78% валового наявного доходу.

Щодо частки національних заощаджень в наявному доході, то результати аналізу довели наступне. 2004 рік характеризувався швидким ростом заощадження порівняно з 2003 роком, його частка в наявному доході складала трохи більше 30%. За весь аналізований період це максимальне значення середньої схильності до заощадження. У 2005-2007 рр. даний показник коливався навколо значення 25%. Починаючи з 2008 року середня схильність до заощадження різко падає і в 2010 році вже складає трохи більше 17%. Це пов'язано з тією ж таки фінансовою кризою. Оскільки більшу частину наявного доходу витрачали на задоволення поточних потреб, то відповідно менша його частина йшла на заощадження. 2013-2014 рр. характеризувалися найбільшою середньою схильністю до споживання, відповідно й найменшою часткою заощаджень у наявному доході (приблизно 10%). У середньому за аналізований період частка заощаджень складала 24%.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу нами було доведено, що на темпи економічного росту України зміна валових національних заощаджень має безпосередній вплив. Зниження обсягу заощаджень відразу стане причиною зменшення обсягів ВВП. Тобто зв'язок між даними макроекономічними показниками України тісний. При цьому для країн із низьким рівнем доходу даний зв'язок не характерний і має навіть зворотній ефект. Для країн із високими доходами даний зв'язок доволі тісний.

Для аналізу зв'язку заощаджень та інвестицій було запропоновано використовувати коефіцієнт трансформації, який показує, яка частина національних заощаджень трансформується у внутрішні інвестиції. Для України трансформаційний процес можна представити такими етапами.

1. Перший етап: 2003-2006 рр. На даному етапі коефіцієнт трансформації менше одиниці, що свідчить про небажання суб'єктів економіки вкладати свої заощадження у фінансові інструменти та інститути. Це спричинено недовірою, особливо населення, до українських фінансового-кредитних установ, як державних, так і приватних.

2. Другий етап: 2007-2012 рр. 2009 р. є нехарактерним для цього етапу. В цілому ж цей період відзначався перевищенням інвестицій над заощадженнями. Це свідчить про активізацію залучення іноземного капіталу в економіку України. Так саме у 2007 р. відбувся швидкий ріст іноземних інвестицій в основний капітал більше, ніж на 45% по відношенню до попереднього 2006 року. 2009 р. характеризувався майже ідеальним співвідношенням «заощадження-інвестиції».

3. Третій етап: 2013-2014 рр. Відзначився різким падінням трансформаційних процесів, що стало відповіддю на нестабільну економічну та політичну ситуацію в країні.

Коефіцієнт еластичності заощаджень показує, як змінюється обсяг національних заощаджень залежно від зміни обсягу валового наявного доходу. Так, в 2003 році коефіцієнт еластичності був меншим від 1 і становив 0,51, оскільки приріст наявного доходу перевищив приріст національних

заощаджень. У 2004 році при зростанні наявного доходу на 1% національні заощадження збільшилися на 1,53%. У 2005 році показник еластичності становив 0,13, а в 2006 році вже 0,56. Слід відмітити 2009 рік, коли коефіцієнт еластичності склав 7,75. Це зумовлено одночасним зниженням абсолютного рівня національних заощаджень на 45727 млн. грн. і наявного доходу на 31803 млн. грн. у 2009 році порівняно з 2008 роком. У 2010 році ситуація змінилася і при зростанні наявного доходу на 1% національні заощадження збільшилися на 1,43%. У 2012 та 2013 роках даний показник досяг від'ємного значення -0,41% і -6,22% відповідно, що стало причиною зниження рівнів національних заощаджень.

Висновки. Статистичний аналіз динаміки національних заощаджень дозволяє охарактеризувати інтенсивність змін рівнів динамічного ряду, кількісно оцінити основні тенденції процесу заощадження, виявити основні соціально-економічні фактори, які безпосередньо впливають на обсяги заощаджень, спрогнозувати майбутні рівні заощаджень в економіці.

Аналіз структури заощаджень відповідно до належності до інституційних секторів економіки дозволяє прослідкувати внесок кожного сектору до загальних обсягів заощаджень. Це дає можливість розробити рекомендації щодо впливу на бажання заощаджувати тих секторів, частка заощаджень яких мінімальна, а також щодо підтримки рівня заощаджень тих секторів, частка яких максимальна.

Макроекономічні розрахунки, визначення та аналіз найважливіших показників і пропорцій дозволяють реально оцінити внутрішні та зовнішні можливості національної економіки, визначити потенціал розвитку окремих галузей та пріоритетні напрямки їх діяльності, більш правильно та виважено розробити тактику та стратегію загальноекономічних дій, розвивати податковий, фінансово-кредитний, інвестиційний, виробничий аспекти політики держави.

Раціональне співвідношення заощадження і споживання дає змогу реально оцінити внутрішні та зовнішні можливості національної економіки,

визначити потенціал розвитку окремих секторів економіки та пріоритетні напрямки їх діяльності, більш правильно та виважено розробити тактику та стратегію загальноекономічних дій, розвивати податковий, фінансово-кредитний, інвестиційний, виробничий аспекти політики держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасименко С.С. Система національних рахунків: навч. посібн. /С.С. Герасименко, В.А. Головка, І.М. Нікітіна. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 217 с.
2. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посібник / А. М. Єріна. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.
3. Підгорний А.З. Система національних рахунків: навч. посіб. / А.З. Підгорний, О.Г.Милашко. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – 121 с.
4. Шинкарук Л. В. Співвідношення та взаємозалежність доходу, споживання і заощаджень // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету. Серія: Економічні науки. – Чернівці, 2002. – Вип. IV. – С. 49-54.
5. Моторин Р.М. Система національних рахунків: навч. посібн. / Р. М. Моторин, Т.М. Моторина. – К.: КНЕУ, 2001. – 336 с.
6. Берегуля А.Я. Сбереження населення в країнах, орієнтованих на фондовий ринок і банківський сектор // Культура народів Причорномор'я – 2006. - №80. – С.12-17.
7. Варламова Ю.А. Сбереження в умовах економічної динаміки: автореф. дис. на соис. науч. степені канд. екон. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія» / Ю.А. Варламова – Казань, 2010. – с.23.
8. Добровольська І.О. Теоретичні аспекти сутнісного розуміння категорії «заощадження населення» // Економіка розвитку. – 2011. - № 3 (59). – С. 23-28.
9. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України: автореф. дис. канд. екон. наук / В.Жупанін. Ак. фін. упр. , Наук.-дослід. фінанс. ін.-т. – К., 2009. – 19 с.

10. Карковська В.Я. Трансформація заощаджень в інвестиції національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / В.Я.Карковська; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2011. – 31 с.